

Araştırma Makalesi

Ütopya mı Plan mı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanı¹

Mehmet ARI*

ORCID ID: 0000-0001-8829-6317

Öz

Yakup Kadri Karaosmanoğlu 1934 yılında *Ankara* romanını yazar. Ankara, 1920-1922, 1925-1926 ve 1937-1943 yılları arasında ortaya çıkan gelişmeler çerçevesinde, Türkiye'nin yaşadığı olayların işlendiği bir romandır. Sahne zaman zaman Ankara dışına genişlese bile, temel mekân Ankara'dır. Selma Hanım, İstanbul'dan Ankara'ya taşınmış genç bir kadındır. Yaptığı üç evlilik Ankara'nın üç ayrı yüzünü göstermektedir. Evlilik yaptığı üç erkek üç ayrı Ankara'yı sembolize eder. Burada erkeklerin dönemlendirme açısından bir sembol olarak görünmelerine rağmen, onların bir sembol olmaları üzerinde etkili olan özne kadındır. Selma Hanımın olayları değerlendirmekle kalmayıp, onlara yön verdiği görülür. Özellikle romanın üçüncü bölümü, gelecekteki Ankara'yı (Türkiye'yi) tasarlayan bir ütopya olarak değerlendirilmektedir. *Ankara* romanı ütopya kavramı üzerinden en çok çalışılan eserlerden biridir. Ütopyalar ve distopyalar genellikle çok uzak bir gelecekte tasarlanmaktadır. Örneğin en ünlü distopyalardan biri olan George Orwell'in 1984 adlı eseri, yazıldığı zamanın yaklaşık elli yıl sonrasını anlatır. Çoğunlukla da zaman ve mekân bir belirsizlik taşır. Orwell, içinde yaşadığımız zaman ve mekânı, kolayca göremeyeceğimiz bir uzaklığa taşır. *Ankara* romanı ise bir ütopya olarak değerlendirilmekle birlikte, Ankara'nın gelecekte oluşacak bir şehir olarak anlatıldığı üçüncü bölümü dahi içinde yaşayan herkesin görebileceği bir zaman ve mekân uzaklığındadır. Özellikle bu hayalin gerçekleşmesini sağlayacak özne olarak Gazi Paşa'nın da yaşamı romana dâhil edilir. Dolayısıyla iktidarı bütünüyle elinde bulunduran bir şahsın yönetimi ve planlaması içinde ortaya çıkacak bir "örnek kent ve ülke" oluşumundan söz edilmektedir. Sözü-nü ettiğimiz şey, ütopya yazarının bir hayalî tasarımı olarak değil bizzat ülkenin yöneticisinin muktedir gücüyle yakın bir zamanda gerçekleşecek ve ülkenin her yerini etkileyecek bir "model şehir" üretilmekte olduğudur. Bu çalışma, özellikle romanın üçüncü bölümünden hareketle bir ütopyadan çok bir plandan söz edilmesi gerektiğini iddia edecektir. Ancak planın öznesi olarak Gazi Paşa'nın umulmadık erken ölümü planı bir hayale dönüştürmektedir.

Anahtar Kelimeler: ütopya, *Ankara*, planlama, yönetim, kentsel gelişim

Makale gönderim tarihi: 25.04.2020 Makale kabul tarihi: 30.05.2020

¹ Bu çalışmanın ilk versiyonu TSBD 16. Ulusal Kongrede sunulmuştur.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü, mehmetari2002@gmail.com

Utopia or Plan: Yakup Kadri Karaosmanoğlu's Novel Ankara

Abstract

Yakup Kadri Karaosmanoğlu wrote the novel Ankara in 1934. Ankara is the novel that tells what the country is going through in the framework of the emerging developments between the years 1920-1922, 1925-1926 and 1937-1943. Even though the scene occasionally expands outside Ankara, the main location is Ankara. Selma Hanım is a young woman who moved from Istanbul to Ankara. Her three marriages reflect three different sides of Ankara. Three men with whom she marries symbolize three separate Ankara. Although men appear as a symbol in terms of periodization, the subject that affects them to be a symbol is the woman. It is observed that Selma not only assesses the events but affected them. The third part of the novel in particular is regarded as a utopia designing the future of Ankara (Turkey). Novel of Ankara is one of the most studied works on the concept of utopia. Utopias and dystopias are often designed in the very distant future. For example, George Orwell's 1984, one of the most famous dystopias, tells about fifty years after it was written. Often time and space carry uncertainty. Orwell takes the time and space we live in to a distance that we cannot easily foresee. Although Ankara is considered as a utopia, the third part of novel Ankara, where it is described as a future city, is at a distance and time that everyone living in can see. Especially Gazi Pasha's life is included in the novel as the subject that will make this dream come true. Therefore, it tells the formation of a "sample city and country" that will emerge in the management and planning of a person who has complete power. What we are talking about is not a dream design of the utopian writer, but a "model city" is being modeled that will take place in the near future with the power of the ruler of the country and that will affect every part of the country. This study argues that a plan should be mentioned rather than a utopia, especially from the third part of the novel. However, the unexpected early death of Gazi Pasha as the subject of the plan makes the plan a dream.

Keywords: utopia, Ankara, planning, management, urban development

Giriş

Ütopya kavramı bilindiği üzere antik Yunan dünyasından modern zamanlara aktarılmış bir kavramdır, Özellikle kavramın ikili bir kullanımına vurgu yapıldığında bu yunanca kökeni dikkat çeker. Olmayan yer ya da yok ülke anlamındaki kullanımıyla, hayal edilen yer anlamındaki kullanımı arasında bir salınım vardır. Ancak sözcüğün Thomas More'un eseriyle karşımıza çıkan modern kullanımı bütün olumlulukları içerecek şekilde hayal edilen, özlenen yer anlamıyla dağarcığımızı katılır. Uzun yıllar boyunca bu anlamıyla örtüşen eserler yazılmıştır. Ancak 20.yüzyıl itibarıyla ütopya kavramının olumlu kullanımının karşısına kara ütopya

ya da distopya kavramı ve yaklaşımı oturmuştur (Ekiz, 2018). Ütopyanın mutlu bir hayal ülkesi olarak kurgulandığı eserler, güzel ama gerçekleşmeyecek bir geleceğe işaret ederler. Oysa distopik eserler tam da korkulan her şeyin gerçekleşeceği bir gelecek tasavvuru olarak yazılırlar.

Özellikle korkulan şeylerin gerçekleşmesi kurgusu özgürlük alanını yok eden bir mutlaklığa işaret etmeye başlar. Bu anlamda olumlu ve istenilen bir dünya olarak kurgulanan ütopya da özgürlüğe yer bırakmayan bir mutlaklığa işaret etmektedir. Çalışmamızın sonunda vurgulanacağı gibi bazı yazarlar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun bütün olumlu değerleri yükleyerek oluşturduğu ütopyanın yazılış tarzının faşist bir fikriyata dayandığını iddia etmektedirler.

Bu çalışma ele alacağımız *Ankara* romanının yapısıyla benzer bir biçimde üç bölümden oluşacaktır. Romanın birinci ve ikinci bölümünün değerlendirileceği iki küçük bölüm, çalışmamızın ütopyaya ilişkin bir bağlama oturmasından dolayı üçüncü bölümde yapacağımız değerlendirmeye zemin hazırlamak amacıyla. Asıl konumuz olan üçüncü bölüm ise romanın üçüncü bölümüne yoğunlaşacaktır. Çalışmamızdan da görüleceği gibi bu romanla ilgili yapılan ve bir kısmını kaynakçamıza aldığımız pek çok çalışma da bu yolu izlemiştir. Son olarak çalışmaların farklılığı açısından da bir cümle söz etmek gerekirse, felsefe, edebiyat, iktisat, siyaset, sosyoloji gibi farklı alanlara ait çalışmalarda *Ankara* romanı konu edilmiştir. Bizatihi Yakup Kadri Karaosmanoğlu da romanının 1964 yılında yayımlanan üçüncü baskısına yazdığı kısa önsözde yaptığı değerlendirmede adeta "ütopyasının" gerçekleşebileceğine inandığını belirten bir çağrışımla, on yıl içinde gerçekleşmesinin umduğu gelişmelerin, Cumhuriyetimizin kırkıncı yılında bile, ilk yıllarındaki sorunlar içinde tepiştiğini dile getirmiştir (Karaosmanoğlu, 2004: 9).

"Milli Mücadele Ruhu"nun Oluşumu ve Başarısı

Ankara romanının birinci kısmı, on üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler bağımsızlık savaşı sırasındaki Ankara'nın yapısı ve yerli halkın içinde bulunduğu durum ile Bağımsızlık Savaşı vesilesiyle Ankara'da bulunan mebus, subay ve banka çalışanı gibi "dışarıdan" gelmiş tiplerle karşılaştırmalı bir sunum şeklindedir. Özellikle Ankara halkının yoksulluğu, taşralılığı, dışarıdan gelenlerle farklılığı dikkat çekici bir şekilde sunulmaktadır. İstanbul'dan gelmiş bir hanım olarak Selma'nın bu ortam hakkındaki görüşleri özellikle öne çıkmaktadır. Çok kısa bir zaman sonra başkent yapılacak olan bir kentin İstanbul ile kıyaslanarak nasıl yoksul ve geri kalmış bir kent olduğu, kadınların toplumun dışında kaldığı temasıyla birleşmektedir.

Selma Hanım kocasının mektep arkadaşı olan mebus Murat Bey ve ailesinin bağ evine gittiği zaman orada karşılaştığı erkeklerle sohbet ederken gelen diğer mebuslar tarafından yadırganır. Şeyh Emin ve Nuri Hoca isimli bu mebuslar

geldiği zaman kadınlar içeriye “kaçmaktadır”. Selma Hanım, bu panikten bir şey anlamadığı için yerinden kımıldamamıştı(Karaosmanoğlu, 2004: 42). Mebus Murat Bey bu durum karşısında bir açıklama yapma ihtiyacı duydu: “Hanımefendi bunlar, bizim Meclisin en koyu mutaassıplarındandır. İntihap dairelerinde² de öyle nüfuzları vardır ki, kimse ses çıkaramıyor, âdeta herkese terör yapıyorlar” (Karaosmanoğlu, 2004: 42).

Ortamda bulunan Binbaşı Hakkı Bey, “kara terör diye söylenerek sadece Avrupa değil bunlar da bizim düşmanımız, bir gün bunlarla da savaşmamız gerekecek diyerek” tepkisini gösterir. “Gelenler Selma Hanımı şüpheli ve düşman gözlerle süzüyorlardı. Biri kırçıl ve uzun, öbürü kuzguni top sakallı idi. Üçüncü yarı köylü, yarı Ankara eşrafi kıyafetinde. Her üçü de, güya, orada bir kadının mevcudiyetinden hiç haberleri yokmuş gibi selamsız sabahsız gelip ev sahibi hanımların boş bıraktıkları sandalyalara oturdular” (Karaosmanoğlu, 2004: 43).

Bu sahnelerde gördüğümüz olaylar ve roman kahramanlarımızın konuşmalarından anlıyoruz ki, Bağımsızlık Savaşı içinde kadınların kahramanlık ve fedakârlıklarıyla yer almaları Mecliste de etkili olan bir kesim tarafından dikkate alınmamaktadır. Daha sonra değineceğimiz gelişmeler çerçevesinde hem kadınların toplumsal konumlarında ortaya çıkacak değişimler, hem de erkeklerin kadınların bu konumlarını kabul edişleri bir süreç gerektirmektedir. Ayrıca bu gelişmelerin Bağımsızlık Savaşı'nı yürüten kadronun ülke içinde başa çıkmak zorunda olduğu taassupla mücadelenin önemini de gösterdiğini belirtelim.

Romanın birinci kısmının gösterdiği şey kahramanımız Selma Hanımın vatanın savunulması ve kurtarılması konusundaki duyguları ve tavrı iki erkeğin davranışları ve görüşleri konusundaki tutumunda kendisini gösterir. Söz konusu iki erkek, Selma Hanımın kocası Ahmet Nazif ve Bağımsızlık Savaşı içinde yer alan kahraman Binbaşı Hakkı Bey'dir.

Selma Hanım'ın birinci kocası olan ve onun İstanbul'dan Ankara'ya gelmesini sağlayan banka memuru Ahmet Nazif Bey, milli mücadele ruhunu kavrayamamış kendi halinde ve kendi canının derdinde bir kişi olarak karşımıza çıkar. Ankara romanını aydınlar açısından değerlendiren bir çalışmada Ahmet Nazif Bey bir aydın olarak değerlendirildiğinde, “millî ve vatanî duygularını kaybetmiş, sadece kendi şahsî çıkarlarını düşünen, hayatı en üstün değer olarak kabul eden, yozlaşmış, son derece pasif, duyarsız ve şahsiyetsiz bir aydın tipini temsil eder” (Bağcı, 2008: 306). Bütün bu aşağılayıcı sıfatları hak etmesini romanda geçen bir takım davranış ve tutumlarına dayandırarak oluşturan yazar şu tespitlerde bulunur: “Eşi Selma Hanım, önce Eskişehir'de, sonra Ankara'da yaralı askerlere hastabakıcılık yapıp, Millî Mücadele'nin heyecanı ile dolu bir şekilde ülkesine hizmet ederken o, eşine, canlarını kurtarmak için Kayseri'ye kaçmayı teklif edecek kadar millî duygulardan yoksundur.” (Bağcı, 2008: 306).

² Seçim bölgelerinde

Binbaşı Hakkı Bey millî mücadele kahramanı cesur bir subay olarak dikkat çekmektedir. Romanda ilk sahneye çıktığı noktada şöyle tanıtılmaktadır: “Binbaşı Hakkı Bey otuz beş yaşında ya var ya yoktu. Orta boylu, ince belli, geniş omuzlu bir delikanlı... Evin teklifsiz bir ahbabı alışkanlığıyla havuz başındaki grubaya yanaştı. Koyu kahverengi kalın ve bol eldiveninden kolaylıkla sıyrıldığı sağ elini uzattı. Herkesin önünde bir kere durup askerî bir selâm veriyor ve mahmuzlu topuklarını bir birine vurduktan sonra kadınlara hafifçe eğilerek, erkeklere dimdik durarak Amerikan bir ‘cheak hand’³ yapıyordu” (Karaosmanoğlu, 2004, 39). Bu tanıtımdan anladığımız yukarıda bahsettiğimiz mutaassıp mebuslarla kıyaslanamayacak bir modern görünüm kadınlarla kurduğu iletişim dikkat çekicidir. Nitekim Selma Hanımın da dikkatini çekmiştir. Selma Hanım, Ankara’nın değişimini Binbaşı Hakkı Bey sayesinde tanımaya başlamıştır (Yalçın Çelik, 2014). Binbaşı Hakkı Bey ve eşi Ahmet Nazif Bey ile katıldığı Ankara’nın çeşitli yerlerine düzenledikleri at gezileriyle Ankara’yı tanımaya başlar. Bu gezilerden birinde Çankaya’ya kadar uzanırlar ve Mustafa Kemal’in kaldığı evi görürler. Bağımsızlık Savaşı’nın önderinin kaldığı evin mütevazılığı Selma Hanımı şaşkına çevirir. Binbaşı Hakkı Bey’in anlattıkları ve Mustafa Kemal’in evi gibi görüntüler Bağımsızlık Savaşı’nın hangi zorluk ve fedakârlıklarla yürütüldüğünü gösterir. Selma Hanımın gözünden verilen bu durum adeta “Millî Mücadele Ruhu”nu işaret eder. Bu ruh sayesinde insanlar her türlü yokluğun ve zorluğun üstesinden gelebilirler.

Nitekim birinci kısmın sonunda kazanılan savaşın bir kahramanı olarak Binbaşı Hakkı Bey bu ruhu temsilen Selma Hanım’ın kalbini kazanır. Romanın ikinci kısmı Selma Hanımın Hakkı Bey ile evli olduğu bilgisiyle başlar.

“Millî Mücadele Ruhu”nun Terkedilişi veya Cumhuriyet’in Talihsizliği

Birinci kısımda yokluk ve zorluğun bertaraf edilmesinde etkili olduğunu öne sürdüğümüz “millî mücadele ruhu”nun, cumhuriyetin ilanı ve millî mücadele zaferinin sonucuna bağlı olarak ortaya çıkmakta olan gelişmelerle birlikte adeta terkedildiğini görürüz. Üstelik birinci kısmın millî kahraman örneği Binbaşı Hakkı Bey’in yeni konumunda çok dikkat çekici bir hal almış olarak.

“İkinci bölümde Selma’yı Binbaşı Hakkı Bey’in karısı olarak görürüz. Ama koşullar değişmiş, değişen koşullar Cumhuriyet öncesinin kişilerini de değiştirmiştir. Hakkı Bey ordudan, Murat Bey milletvekilliğinden ayrılmışlardır. Şeyh Emin’le birlikte üçü de yeni türeyen bir sınıfın üyesidir artık. Vurguncu, kurtuluşu çizgisinden saptıran bir sınıftır bu. Selma, bir süs çiçeği, bir ‘zevk aleti’ gibi kısır ve avare, amaçsız yaşayıp gitmektedir bu çevrede. Yeniliği snopluk, mondenlik olarak alan, halkın dışında yaşayan yeni sınıfın üyelerini kıyasıya eleştirir Yakup Kadri. Özellikle arsa spekülâtörü, müteahhit Murat Bey’in davranışlarını, yaşama biçimini gülünçleştirerek sergiler” (Özkırmı, 1987: 14).

³ Selam, selamlama

Birinci kısımda çaresizliğin ve taşranın durumunu ortaya koyan Tacettin Mahallesi Ankara'yı sembolize ederken ikinci kısım yeni kurulmakta olan Ankara'yı temsilen Yenişehir semtinin oluşumuyla şekillenir. "Yeni Ankara'nın merkezi Yenişehir olmuştur. Yeni Ankara'yı sembolize eden Yenişehir ile birlikte, Cumhuriyet döneminde yaşanan yanlış modernleşme eğilimine ya da daha doğru bir deyişle modernleşme algısının insanlar tarafından yanlış algılanmasına vurgu yapılmaktadır" (Yalçın Çelik, 2014: 100).

Yenişehir'in oluşumu Cumhuriyet'in başlangıcında kentleşmenin sağlayacağı olumlu gelişmelerin uzağında gerçekleşmektedir. "Kent'in imar yönetiminde etkin sorumluluklar üstlenen Atay da *Çankaya* kitabında spekülasyon konusundan vurgulu biçimde söz eder. Bu tür eleştirilerin kent'in imar süreçleri üzerinde yoğunlaşması rastlantı değildir. Ankara'nın ikinci bölümünde çizilen 'karikatür' aslında Cumhuriyet'in ilanının ertesindeki mekân üretiminin yergisidir" (Baş, 2015, 83-84).

Romanın ikinci kısmında Binbaşı Hakkı Bey emekli Miralay Hakkı Bey olarak karşımıza çıkar. Zafer dönüşü Selma Hanım ile evlenen Hakkı Bey birinci bölümde tanıdığımız hususiyetlerini hızla kaybetmiş, yabancı şirketlerin hizmetinde çalışan bir spekülatöre dönüşmüştür. Birinci bölümde sözünü ettiğimiz "milli mücadele ruhu"nun kurucu bir figürü olan Hakkı Bey Yenişehir oluşurken üstlendiği rol ile adeta bu ruhun yıkıcı figürüne dönüşmüştür. Birinci bölümdeki rolü ile ideal aydın olarak nitelenen Hakkı Bey ikinci kısımdaki rolüyle "soysuzlaşan aydın" olarak tanımlanmıştır (Bağcı, 2008: 309).

İkinci kısımda ortaya çıkan gelişmeleri topluca değerlendirecek olursak Cumhuriyet'in ihanete uğradığını ve vadettiği faziletleri üretmediğini görürüz. Milletin kazandığı askeri zaferin taçlandırılacağı devrimlerin tabanı olarak oluşturulan Cumhuriyet, gerçekleştirmekte olduğu devrimlere rağmen kimsesizlerin kimesesi olma aşamasına ulaşamamış, başkentinin bile spekülatörlerin ve türedi zenginlerin etkisinden kurtarılamadığı bir dönemle karşılaştırmıştır. Yakup Kadri'nin bütün olumsuzlukları kentleşmenin başarılammaması üzerinden değerlendirmesiyle ikinci bölüm kapanır ve Selma Hanım bu dönemin sembolü olan ikinci kocası Hakkı Beyden ayrılır. Belirtmek gerekirse Hakkı Bey birinci bölümde tiksintiyle söz ettiği bütün olumsuzlukları ikinci bölümde kendisi göstermektedir.

İkinci bölümün sonunda üçüncü bölümün kahramanı olarak Selma Hanımın üçüncü kocası olacak olan yazar, şair ve gazeteci Neşet Sabit olumsuzlukları eleştiren bir kişi olarak karşımıza çıkar. Yorumlarda değinildiği gibi Neşet Sabit biraz da Yakup Kadri'dir. Bundan dolayı romanı eleştiren pek çok yazar, romanın en zayıf bölümü olarak hayal şehir Ankara'nın ve Cumhuriyet'in ulaşacağı beklenen gelişmelerin anlatıldığı bu bölümü belirtmiştir.

Biz de üçüncü bölümün oluşturmaya çalıştığı yeni dönemin değerlendirmesi üzerinden *Ankara* romanının bir ütopya mı yoksa bir plan mı sayılması gerektiğini tartışacağız.

Yeni Cumhuriyet'in Ütopyası: Hızlı Kalkınma ve Mutlu İnsanlar Ülkesinin Model Kenti Olarak Ankara

Ankara romanının üçüncü kısmı ya da yaygın söyleyişle üçüncü hakkında en çok yazılan, tartışılan Yakup Kadri eseridir. Tartışmanın çok çeşitli boyutları vardır: Öncelikle ütopyik ya da hayali bir kent ve ülke olarak yeni devletin kurulması. İkinci olarak en çok üzerinde durulan bu yeni ülkenin yeni düzeni, yani Kemalist ideolojinin hayata geçirilmesi. Üçüncü olarak da yeni düzenin oluşturacağı yeni insan ve yeni kültürün oluşturulmasıdır.

İki Dünya Savaşı arasında dünyada ortaya çıkan gelişmeler bu tartışma boyutlarını zenginleştirmektedir. Kapitalizmin içine düştüğü kriz, bir başka deyişle büyük buhran ve bunun sonucunda ve bu bunalımı çözmek üzere Avrupa'da ortaya çıkan faşizm etkili olmaktadır.

Bu tartışmaların Türkiye'ye yansımaları ve günümüzde de sürmekte olan Tek Parti Döneminin uygulamaları ve demokrasi tartışmaları, kadro dergisi ve çevresinin planlı ekonomi ya da devletçilik önerilerinin demokrasi açısından değerlendirilmesi gibi pek çok konu tartışılabilir.

Bizim burada romanın üçüncü kısmından yola çıkarak yürüteceğimiz tartışma ise bu tartışma boyutlarının pek çoğuna değinemeyecektir. Öncelikle Tek Parti Döneminin kurucu figürü olarak Mustafa Kemal ve onun fikirleri Yakup Kadri tarafından adeta kutsanmaktadır. Selma Hanım ve kocası Neşet Sabit'in odağında yer aldığı fikri üretim ve faaliyetler, Mustafa Kemal'in yol göstericiliğinde çok kısa zamanda çok büyük değişikliklere yol açacaktır. Cumhuriyet'in onuncu yılında sadece başlangıç aşamasında olan pek çok devrim ve yenilik Cumhuriyet'in yirminci yılında tamamlanmış olacaktır.

Romana dayalı bir değerlendirmeyi önce biçimsel olarak sonra da ortaya çıkacak kurumlar ve yeni insan ve kültür açısından kısaca yapmaya çalışalım. Biçimsel olarak baktığımızda çok büyük bir farklılık içermese bile romanın en kısa kısmı üçüncü kısımdır. Beş ve sekiz sayfa olarak değişen dokuz bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerin birincisinde onuncu yıl törenlerinde Gazi Paşa'nın verdiği nutuktan yola çıkılarak yapılanların hem ülkede hem de dış dünya temsilcileri üzerindeki etkiden yola çıkılarak, kurucu iradenin gücüne ve birinci kısımda kısaca değindiğimiz "milli mücadele ruhu"nun neleri başarabileceği gösterilmektedir. İkinci kısımda bu ruhtan uzaklaşılmasının yol açtığı felaketlerden yola çıkarak bu ruhun yeniden canlandırılması ve Gazi Paşa'nın yol göstericiliğinde tüm yurtseverlerin Selma Hanım, Neşet Sabit ve Yıldız modelinde yapacakları katkılarla hangi hayallerin gerçekleştirilebileceği tasarlanmaktadır.

İkinci bölümden başlayarak altıncı bölüme kadar bu hayallerin gerçekleşmesini sağlayacak kurumlar ve sanatsal kültürel gelişmeler ele alınmaktadır. Örneğin bu kurumlardan en önemlisi İctimai Mükellefiyet Teşkilatı, günümüz diliyle söylersek toplumsal sorumluluk örgütü diyebiliriz ki bu yurttaşların kendilerini ülke kalkınmasına feda etmeleri şeklinde tezahür eder. Örneğin yorulmak bilmeden

çalışan Neşet Sabit ve Selma Hanım'ın yapabileceklerinin anlatıldığı paragraflara bakarsak, sanayileşmenin roman, film gibi sanat yapıtlarınca tanıtıldığı, duyurulduğu çalışmalardan söz edebiliriz. Aynı zamanda hem oyun yazarı, roman yazarı ve gazeteci olarak yaptıklarının yanı sıra ülkenin dört bir yanında verdiği konferanslar ve yaptığı çalışmalarla Neşet Sabit'in katkıları, Selma Hanım'ın örnek bir Türk kadını olarak eğitim alanında gösterdiği yararlılıklar dikkat çekmektedir.

Altıncı ve yedinci bölümlerde Selma Hanım'ın Neşet Sabit'in tiyatrosunun baş rol oyuncusu aynı zamanda başarılı bir sporcu olan Yıldız konusundaki kıskançlıklarına tanık oluyoruz. Aynı bölümlerde, Yıldız'ın aslında kendisini ülkenin gelişimine adanmış genç ve başarılı bir aktrist ve sporcu olarak Selma Hanım'ın kadınca kıskançlık duygularıyla düşündüğü gibi birisi olmadığını ortaya çıktığı kişisel konuların gündeme getirildiğini görüyoruz.

Sekizinci bölümde Anadolu'nun gelişimi adeta bir harita oyunu gibi anlatılırken, Selma Hanım'ın kıskançlıklarının sona erdiğini görüyoruz. Cumhuriyet'in yirminci yıl kutlama törenleri komitesine seçilen Selma Hanım'ın başarılı çalışmalarından söz ediliyor. Sonuncu bölümde ise çok coşkulu ve başarılı bir törenle yirminci yılın kutlandığını okuyoruz.

Bu biçimsel sunuştan hareketle, bu romanın ütopyacı özellikler taşıdığı iddialarına yönelerek içeriğine bakalım. Özellikle devlet eliyle planlı bir sanayileşme ve tarımsal faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yönelik politikaların gerçekleştiği hayal edilen bölümlere bakalım. Örneğin Avrupa proleteryasıyla Türk işçilerinin karşılaştırıldığı ve Türk işçilerin devlet memurluğu statüsüyle kazandıkları refah ve gösterdikleri vakar tanımlaması dikkat çekmektedir. Ancak tam da bu tutumundan dolayı yazar Çavdar (2007) ve Naci (2007) çalışmalarında hem çok başarısız bir roman yazmakla hem de faşist ideolojiyi savunmakla suçlanmıştır. Tarımsal kalkınma açısından tasarladığı ve bütün tarımın planlı ve başarılı bir şekilde düzenlendiği, hem köylülerin hem de onların üretiminden yararlanan kentlilerin çok mutlu olduğu kurgu da yüzeysel bir kalkınma yaklaşımı olarak değerlendirilmiştir. Oysa aynı gelişmelerin romandan bağımsız olarak, Atatürk devriminin kalkınma siyaseti "bütünsel kalkınma modeli" diye tanımlanabilir şeklinde yazan Akşin (1989) dikkate alınırsa çok da başarılı bulunabilir. "Bu, topyekûn kalkınmadır. Buna göre Batıdan makineleri, aletleri, araçları, fabrikaları almak yetmez. Zira bu aldığımız teknolojinin arkasında Batı bilimi vardır. Onu da almazsak aldığımız teknoloji iğreti ve köksüz olur. Demek ki teknolojiyi alırken bilimi de alacağız. Fakat bilimin üst sınırları felsefenin içine girmektedir. Dolayısıyla Batının felsefesi ve onun bir parçası olduğu insan bilimlerini de alacağız. Tabii toplumsal bilimlerin de bilimin bir parçası olduğunu unutmayacağız" (Akşin, 1989: 16). Bütün bu açıklamanın sonucu düşünce ve düşünceyi yayma özgürlüğünün de Batının bir kazanımı olarak alınmasını, benimsenmesini savunmaktır.

Sonuç

Ankara romanının bir ütopya olarak çok ele alındığını daha önce belirtmiştik. Bizim sorumuz ise bu romanın plan mı ütopya mı olduğudur. Bu sorunun temel mantığı ütopyanın daha çok uzun bir vadede ortaya çıkabilecek gelişmelerin hayal edilmesidir. Plan kavramı ise az çok sonuçlarını öngörebildiğimiz veya tahmin edebildiğimiz bir zaman dilimine karşılık gelmesidir. Plan kavramının bir başka kullanımı da teknik olarak kent planlamasına işaret etmektedir. Burada *Ankara* romanı Ankara kentinin planlamasına da gönderme yapmaktadır. Hatta Batılı uzmanların çağrılarak bir başkent planlaması yapıldığı tarihsel bir olgudur. Jansen planı olarak bildiğimiz planı yapan Alman plancı Jansen bir görüşme de Mustafa Kemal'e "bir şehir planını tatbik edebilecek kadar kuvvetli bir idareniz var mıdır?" diye sorar (Atay, 2012: 488).

Mustafa Kemal bu soru üzerine 1919'dan itibaren kazanılan bütün mücadelenin arkasındaki güce gönderme yaparak bir kent planını uygulamanın kolaylığına işaret eder. Ancak romanımızın ikinci kısmında ele alınan kent rantının doğurduğu kavgayı ve yol açtığı bozulmayı göz ardı ettiği tarihsel olarak ortaya çıkar. Ya da Yakup Kadri'nin romanının otuzuncu yılında yeniden yayınlanmasında koyduğu nota bakalım: "Ben, o zamanlar, bir gün gelip öleceğini aklımdan bile geçirmedim Atatürk'ün öncülüğü ve rehberliğiyle bu ideal Türkiye'ye yirmi yıl içinde varacağımızı umuyordum. Şimdi, o yirmi yıl üstünden bir yıl daha geçmiş bulunuyor. Fakat biz, sosyal, kültürel ve ekonomik devrim şartları bakımından, hâlâ romanımın ikinci bölümünde verdiğim ve karikatürünü yaptığım Ankara'nın içinde tepinip durmaktayız" (Karaosmanoğlu, 2004: 9).

Son cümle olarak Akşin'in bir tespitini tartışma konusu olarak koyabiliriz: "1950'den bugüne değin bütünsel kalkınma modeli terkedilmiş, yerine (örneğin Suudi Arabistan'ın da uyguladığı) "maddi kalkınma modeli" gelmiştir" (Akşin, 1989: 17).

Kaynakça

- Akı, N. (2001) *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul: İletişim Yayınları, (ilk baskı 1960)
- Akşin, S. (1989) *Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (yayın yönetmeni Sina Akşin), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Aktaş, Ş. (2014) *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atay, F. R. (2012) *Çankaya*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Bağcı, R. (2008) "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanında Aydınlar", *Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Dergisi*, 19, 301-316.
- Baş, Y. (2015) "Bir (Kentsel) Ütopya Olarak "Ankara" Romanı", *METU JFA* 2015/2, 32, 2, 79-98.
- Baş, Y. (2017) "Ütopya ve Planlamanın Çelişkili Zeminini: Bütünlük Arayışı", *Toplum ve Demokrasi*, 11, 23, 75-102.
- Çavdar, T. (2007) *Türkiye'nin Yüzyılına Romanın Tanıklığı*, İstanbul: Yazılama Yayınları.
- Duru, B. (2017) "Mustafa Kemal döneminde Ankara'nın İmarı", *İcad Edilmiş Şehir: Ankara* (der. F. Cantek), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ekiz, C. (2018) "19. Yüzyıl Ütopyalarında Yönetim Düşüncesinin Gelişimi", *QUO VADIS SOCIAL SCIENCES Bildiri Kitabı*, FSCONGRESS, 52-65.
- Ergün, E. (2014) "*Foucault'da İktidar-Mekân İlişkisi ve Üç Ankara Romanı Üzerinden Çözümlemesi*", Sakarya Üniversitesi SBE yayınlanmamış doktora tezi.
- Güngör, B. (2016) "Söylem Analizinin Açılımları ve Romanda Bilgi İktidar İdeoloji", *Dedekorkut*, 2016/10, 108-114.
- Karaosmanoğlu, Y.K. (2004) *Ankara*, İstanbul: İletişim Yayınları. (21. Baskı)
- Karataş, E. ve Yıldız, İ. (2010) "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun kadro dergisindeki yazıları ve kadro düşüncesinin Ankara romanına yansması", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14, 276-289.
- Naci, F. (2007) *Yüz Yılın Yüz Türk Romanı*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Oğuz, O. (2013) "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara romanında beden", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 167-199.
- Özkırımlı, A. (1987) "Ankara Üzerine", *Ankara* (Y. K. Karaosmanoğlu), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Somuncu, S. (2015) "Ankara Romanına Yönelik Bir Söylem Çözümlemesi: Bilgi-İktidar-İdeoloji", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 13, 257-279.
- Yalçın Çelik, S. D. (2014) "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanı Bağlamında Kemalist İdeoloji ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Bir Başkent İnşası", *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 2, 1, 93-107, Haziran.
- Yığıtler, Ş. Ş. (2017) "Türk Romanlarında Mustafa Kemal ve Kemalizm", *Ayrıntı Dergi*, 20, Mart-Nisan, <https://ayrintidergi.com.tr/turk-romanlarinda-mustafa-kemal-ve-kemalizm/>